

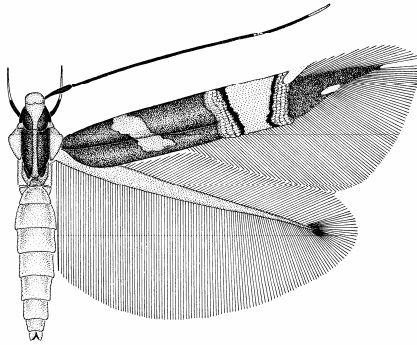
FRANJE

Jaargang 16 (31)

februari 2013

ISSN: 1388-4409

**Mededelingen uit de Secties “Snellen” en “Ter Haar” van de Nederlandse
Entomologische Vereniging**

Colofon

Franje is het gezamenlijke contactorgaan van de secties “Snellen” en “Ter Haar” van de Nederlandse Entomologische Vereniging en verschijnt twee maal per jaar.

Logo: *Cosmopterix zieglerella* door Sjaak Koster

Redactie: Maurice Jansen.

Redactieadres: Maurice Jansen, Appelgaard 9, 4033 JA Lienden. Tel: 0344-603758 (privé), 0317-496821 (werk); e-mail: m.g.m.jansen@minlv.nl (werk); mgmjansen@gmail.com (privé)

Bestuur sectie Snellen:

voorzitter: Marja van der Straten, C. van Abkoudeplantsoen 35, 6708 ST Wageningen. Tel: 0317-410467; e-mail: marjastraten@planet.nl

secretaris: Steve Wullaert, Vaartstraat 18, B-8710 Wielsbeke, België; Tel: + 32 495578345; e-mail: sw.demijnen@gmail.com.

penningmeester: Barry Teunissen, Winterswijkseweg 67, 7134 PH Vragender; Tel: 06-54985332; e-mail: ba.teunissen@natuurmonumenten.nl

Bestuur sectie Ter Haar:

voorzitter: Maurice Franssen, Van Lidth de Jeudelaan 3, 6703 Wageningen. Tel: 0317-422940; e-mail: maurice@franssenhagebols.demon.nl

secretaris: Hans Groenewoud, Hatertseweg 620, 6535 ZZ Nijmegen, tel: 024-3541725; e-mail: groenewoud.en.devissier@gmail.com

penningmeester: Mathilde Groenendijk, Doorneberglaan 287; 1974 NK IJmuiden. e-mail: mathilde.groenendijk@filternet.nl

lid: Sandra Lamberts, Walem 35, 6342 PA Walem; tel: 06-57104851; e-mail: sl.lavendel@gmail.com

lid: Gerrit Tuinstra, De Twee Gebroeders 214, 9207 CB Drachten. Tel. 0512-518246; e-mail: gerrittuinstra@online.nl

Lidmaatschap voor leden van Snellen: € 9,- per jaar, bij voorkeur te voldoen op rekeningnummer 47.13.57.006, ten name van H.J. Teunissen te Vragender onder vermelding van “Contributie Snellen” en het jaartal.

Foreign members can pay their subscription of € 9,- yearly at the international banking account number (IBAN): NL28ABNA0471357006. Concerning the costs, please inform at your bank.

Lidmaatschap voor leden van Ter Haar: € 9,- per jaar, girorekening 4316551 t.n.v. sectie Ter Haar, IJmuiden.

Website NEV: <http://www.nev.nl>.

Kopij dient bij voorkeur te worden ingediend tot zeven weken voorafgaand aan de eerste van de twee bijeenkomsten. Het wordt aanbevolen om langere stukken in te dienen na overleg.

INHOUD

Steve Wullaert

Verslag bijeenkomst Sectie Snellen op 3 november 2012 te Schoonrewoerd 4

Hans Groenewoud

Verslag van de voorjaarsbijeenkomst van de Sectie Ter Haar op 13 oktober 2012 te .....

Schoonrewoerd..... 24

Programma volgende bijeenkomst sectie Snellen..... 33

Programma volgende bijeenkomst sectie Ter Haar 34

Verslag bijeenkomst Sectie Snellen op 3 november 2012 te Schoonrewoerd.

Steve Wullaert

Aanwezig: Ab Goutbeek, André Verboven, Bert Groothedde, Ben Van As, Camiel Doorneweerd, Carel Ten Ham, Charles Naves, Chris Snyers, Eddy Vermandel, Frans Groenen, Gerrit Tuinstra, Hans Donner, Hans Huisman, Henk Ten Holt, Hugo van der Wolf, Jan Asselbergs, Jan Scheffers, Joop Kuchlein, Kees Zwakhals, Maarten Eysker, Maja de Keijzer, Marja van der Straten, Maurice Jansen, Remco Vos, Steve Wullaert, Theo Garvoet, Tymo Muus, Violet Middelman, Wolfgang Wittland.

Afmeldingen: Arnold Scheurs, Barry Teunissen, Cees Gielis, Erik van Nieukerken, Jaap Zwier, John van Roosmalen, Jurate de Prins, Sjaak Koster, Peter J. Rooij, Willem Ellis, Willem Oosterhof, Willy de Prins.

Gasten: Bruno de Deken, Grace Nijland, Maurice Franssen

Huishoudelijk deel

Verslag vorige bijeenkomst

Op pagina 59 staat de naam van het tapijtmotje terug verkeerd geschreven. De naam moet zijn *Trichophaga tapetzella*.

De aanwezigen waren tevreden over de vorige bijeenkomst in Leiden.

Bestuursmededelingen

Wij wensen Barry Teunissen veel beterschap toe en ook bedanken we hem voor het organiseren van de excursie, ook wensen wij Cees Gielis die net voor onze bijeenkomst een zware operatie heeft ondergaan, veel sterkte en veel beterschap. Er wordt voor deze mensen een kaartje gelegd om die te tekenen zodanig dat we die kunnen opsturen om deze mensen een hart onder de riem te steken. Maar ook voor Jaap van Vuure kan iedereen een kaart tenen als blijk van aandacht.

- Nieuwe leden: We verwelkomen Hans Donner als nieuw lid.
- Tijdens de Ter Haar bijeenkomst werd het idee geopperd om in verband met kostenbesparing Franje eventueel digitaal te publiceren in plaats van als drukwerk. Het scheelt heel wat druk- en portokosten. Franje kan dan als pdf-file worden verstuurd naar alle leden. Voor diegene die toch een gedrukte versie willen wordt gekeken wat de mogelijkheden zijn. Naast een kostenbesparing is de digitale versie doorzoekbaar op de computer. Maurice Jansen zal het idee uitwerken, waarna we het volgend jaar in stemming zullen brengen.
- De sectie Ter Haar gaat een eigen website maken, omdat ze ontevreden zijn over de mogelijkheden op de NEV-website. Aangezien zich voor Snellen nog niemand,

- anders dan Barry, heeft gemeld voor het opzetten en onderhouden van een Snellen-website, lijkt dit voor Snellen nog niet aan de orde.
- Marja heeft de lijst met expertises nog niet gereed, de lijst zal nogmaals rond gaan en wordt daarna bijgewerkt. Dan zal Marja de lijst doorsturen naar de mensen die nog geen kans gehad hebben om ze in te vullen.
  - Ook werd een lijst doorgegeven waarop de leden hun gegevens controleerden omdat nogal wat e-mailadressen niet meer kloppen. Gelieve deze bij adreswijzigingen ook door te geven zodat e-mails en Franjes hun bestemming kunnen bereiken.
  - Gelieve ook jullie presentatie op tijd door te sturen via e-mail of de presentatie persoonlijk te overhandigen tijdens de vergadering zelf.
  - Uit het financieel verslag, door de penningmeester Barry Teunissen opgemaakt, kunnen we zeggen dat inkomsten en uitgaven ongeveer gelijk zijn. Er komt bij ons dus geen contributieverhoging. Er is niemand geroyeerd. Er zijn nog wel wat achterstallige contributies en zouden degenen die het betreft hun bijdrage over willen maken. Het financieel verslag is op te vragen bij Barry.
  - We doen nogmaals een oproep om bij onze bijeenkomsten een onderwerp nader te belichten en uzelf daarvoor als spreker aan te bieden.
  - De volgende bijeenkomsten van de sectie Snellen zullen doorgaan op 2 maart 2013 en 12 oktober 2013 in Schoonrewoerd in de Schaapskooi.

Zomerexcursies

Bij Ter Haar is gemeld, dat Henk Hunneman een kort verslag van de excursie in Kuinre (binnenkort) gereed heeft en aan belangstellenden kan mailen. Mensen die mee geweest zijn zullen dit verslag automatisch gemaild krijgen. Anderen moeten zelf even een mail sturen aan Henk Hunneman.

Het verslag van 2011 naar de Meinweg wordt samengesteld door Ben van Asseldonk. Deelnemers wordt opgeroepen hun gegevens nog aan hem aan te leveren, indien ze dat nog niet hebben gedaan.

Het verslag van 2012. Uit het verslag van de zomerexcursie georganiseerd door Jaap Zwier en Barry Teunissen noemt Marja enkele interessante soorten microlepidoptera op. Enkele kenmerkende micro's zijn: *Crambus silvella* (Hübner), *Agriphila selasella* (Hübner), *Agriphila tristella* (Denis & Schiffermüller), *Celypha rufana* (Scopoli), *Leucoptera sinuella* (Reutti), *Monochroa suffusella* (Douglas), *Nemapogon clematella* (Fabricius), *Pammene populana* (Fabricius), *Stigmella myrtillella* (Stainton). Willem Ellis heeft over deze excursie in totaal al 1800 records ingevoerd in Noctua, 327 soorten in totaal waarvan 202 macro's, 114 soorten micro's en 11 soorten dagvlinders.

De algemene conclusie was dat men zeer enthousiast was en dat men dit gebied graag opnieuw zou willen bezoeken en inventariseren, maar dan vroeger in het jaar, in mei of juni.

Hans Huisman zegt dat er heel weinig micro's zaten omwille van de late datum van de excursie. Eerder in het jaar zou interessanter zijn. Jaap Zwier zal te zijner tijd een

volledig verslag in Franje publiceren. Marja spoort iedereen aan zo spoedig mogelijk de vangstgegevens aan Jaap aan te leveren. Zie ook het verslag van Ter Haar."

Excursie 2013 en 2014

Omdat er bij onze sectie momenteel geen gegadigden zijn om de zomerexcursie van 2013 te organiseren gaan wij op het aanbod in om deze door Mathilde en Dick Groenendijk te laten organiseren in het Noord-Hollands Duinreservaat, dit is één van de waterwingebieden van de PWN. Dit gebied ligt ten noorden van het Noordzeekanaal, ongeveer tussen Wijk aan Zee en Bergen. Vanwege de recreatieve activiteiten overdag mag men niet met de auto het gebied in. 's Avonds mag dat wel, dan kunnen de fietspaden gebruikt worden als toegang. Iedereen lijkt tevreden over 12-14 juli als excursiedatum.

Er wordt door Maurice Franssen voor de zomerexcursie van 2014 een oproep gedaan naar de leden om eens de handen uit de mouwen te steken en zelf een excursie te organiseren. Wij kunnen dit vanuit ons bestuur alleen maar aanmoedigen.

Publicatie Hans Huisman

Net voor de middagpauze toont Hans Huisman zijn publicatie in Nederlandse Faunistische Mededelingen 37(2012): 45-104 over het genus *Agonopterix*. Hierin worden 23 Nederlandse soorten besproken aan de hand van heel mooie foto's van de imago's en genitaalpreparaten. Heel bruikbaar voor determinatie van deze moeilijke soorten. Het boekje van Hans is in te kijken tijdens de pauze en wie een digitale versie op pdf-format wil kan een mail zenden naar Hans.

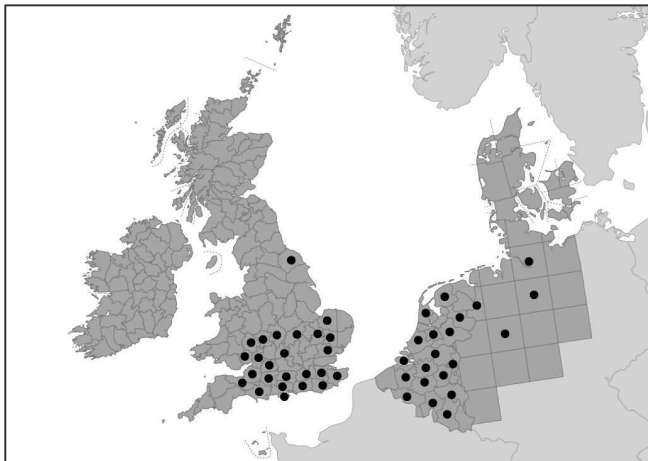
Faunistische mededelingen

Steve Wullaert

Er wordt een voorstelling gegeven over de aankomende nieuwe website over bladmineerders uit België. Deze website zal alle minerende lepidoptera van België uitgebreid laten zien door middel van fotoreeksen, uitleg over het ei, rups en cocon/popstadium. Daarnaast zullen opmerkingen worden gegeven over mijnen, waardplanten, de verspreiding in België en daarbuiten en de levenscyclus. Ook zullen alle verslagen van onze werkgroep online op deze site gezet worden. Voorlopig wordt er de komende winter en in het voorjaar 2013 nog druk verder gewerkt zodat mogelijk volgend voorjaar of zomer de site online kan worden gezet. Daarover houden we jullie op de hoogte. Ik wil hier vooral Willy & Guido de Prins en Christian Pické bedanken voor hun bereidwillige medewerking aan de website

Gerrit Tuinstra

Gerrit toont enkele nieuwe functies op de website www.kleinevlinders.nl van de Stichting TINEA. Nu kan men bij al heel wat soorten meer informatie vinden over de nomenclatuur, morfologie en ecologie. Ook kunnen bij bepaalde soorten reeds mooie verspreidingskaartjes gevonden worden van Noordwest-Europa zoals hieronder te zien is van *Antispila treitschkiella*.

Antispila treitschkiella (Fischer von Röslerstamm)

Zie de bijdrage van Henk ten Holt verder in het verslag. Op de volgende bijeenkomsten zal er meer over verteld worden.

Frans Groenen

Frans toont een aantal bladrollers die hij vond in de collecties van Arnold Scheurs en Henk Spijkers.

***Platynota stultana* Walsingham** (fig. 1). Deze werd ontdekt in de collectie van Arnold Scheurs. Een aantal vlinders werden verzameld door Delnoye en Cox tussen 2005 en 2008 in Spanje in de provincies Almeria, Granada en Alicante. De vlinder is van Zuid-Amerikaanse herkomst en heeft zich de laatste decennia, vooral in kassen, verspreid over een gedeelte van Noord-Amerika. De soort staat in Amerika bekend als een economische beschadiger op groente gewassen en bloemen. De soort is vrij makkelijk herkenbaar aan de lange palpen en het apicale goudgeel gekleurde gedeelte van de voorvleugel. De spanwijdte bedraagt 10-14 mm. Het mannelijk genitaal heeft een blaasgalg achtige uncus, een gedoornde transtilla en een sterk gekromde aedeagus. Het vrouwtje is goed herkenbaar aan het sterigma. De soort is nieuw voor Europa.

***Cnephasia delnoyana* Groenen & Schreurs** (fig. 2). Tussen ruim 100 ongedetermineerde *Cnephasia*'s uit de collectie van Schreurs bevonden zich zeven, door Delnoye verzamelde, exemplaren van een nieuwe *Cnephasia* soort die nauw verwant is aan *C. incertana*. De verwantschap met *incertana* is duidelijk zichtbaar in de structuur van de gedoornde plaat van de gnathos, die typisch is voor het subgenus *Cnephasiella* Adamczewski.

De nieuwe soort verschilt van *C. incertana* door de onduidelijkere tekening, de meer bruinigrijze kleur en de iets eerdere vliegtijd. Het mannelijk genitaal verschilt in de kleinere socii, de positie van de doorns op de plaat van de gnathos en op de transtilla

met die van *C. incertana*. Het vrouwelijk genitaal verschilt door de vorm van het sterigma en het colliculum. Verder is het signum in *C. delnoyana* bijna niet zichtbaar.

***Acleris lipsiana* (Denis & Schiffermüller)** (fig. 3). Deze soort bleek in de collectie van Henk Spijkers te staan. In 2002 heeft Henk Spijkers vier exemplaren in de Reuselse Moeren op licht gevangen. De rups leeft op bosbes (*Vaccinium*) en gagel (*Myrica gale*). Beide voedselplanten zijn ruimschoots aanwezig in het gebied. De soort is slechts van twee oude waarnemingen uit ons land bekend: in 1872 is de soort door Heylaerts bij Breda verzameld en in 1886 door Ter Haar gekweekt uit rupsen verzameld op de St. Jansberg.

***Cydia indivisa* (Danilevsky)** (fig. 4). Deze soort was tot nu toe alleen bekend van een experimentele waarneming uit 1984 met feromonen. Booy verzamelde destijds 69 mannetjes op de Planken Wambuis. In 2009 is een mannetje gevangen op licht door Henk Spijkers in de Kaaistoep bij Tilburg. De rups leeft onder de bast van kwijnende sparren (*Picea*), den (*Pinus*) en lork (*Larix*) en de bekende vliegtijd is van mei tot juli.

Maarten Eysker

***Diplopeustis perieresalis* (Walker) op buitenlicht** (fig. 13)

Op 3.ix.2012 ving Maarten de hierbij afgebeelde Crambidae die werd gevangen op het buitenlicht van zijn woning in Oegstgeest (coördinaten 92,7-466,3).

De vlinder is niet te determineren met het boek van Sterling & Parsons (2012) maar bleek *Diplopeustis perieresalis*, een oorspronkelijk uit Zuid-Oost Azië, Australië en Nieuw Zeeland afkomstig vlindertje dat de laatste jaren ook wel in Europa wordt gezien (Speidel et al 2007).

Maarten heeft een foto naar de redactie van de website gestuurd en kreeg antwoord van Tymo Muus, dat het de derde waarneming van deze soort in Nederland is (Muus, 2008; Muus en Wullaert, 2008). Daarna heeft hij de vlinder aan Naturalis gedoneerd en Erik van Nieukerken gaf toen aan dat hij ook massaal gevangen was in palmenkassen. Op microlepidoptera.nl wordt *Carex* spp als waardplant opgegeven, Dat ook palmen waardplant zouden kunnen zijn blijkt uit de eerste waarneming in Zwitserland in 2007 (lepiforum.de). Drie weken na aanschaf van een waaierpalm werden rond de lamp vliegende motjes aangetroffen. Marja van der Straten bevestigde dat ze inderdaad in palmenkassen gevonden zijn.

Rest de vraag hoe de vlinder bij het buitenlicht kwam. Misschien van een palm bij burens maar een andere mogelijkheid is de bloemenveiling in Rijnsburg, ongeveer een kilometer ten Westen van de woning van Maarten.

Literatuur

- Muus, T.S.T, 2008, *Diplopeustis perieresalis* voor de tweede maal in Nederland (Lepidoptera: Crambidae: Spilomenimae). Ent. Ber. 68, 69
- Muus, T.S.T, Wullaert, S. 2008. *Diplopeustis perieresalis*, a tropical species, new to the Belgian fauna (Lepidoptera: Crambidae). Phegea 36, 25-27
- Sterling, P., Parsons, M., 2012. Field guide to the Micro Moths of Great Britain and Ireland. British Wildlife Publishing Ltd, 416 pp

Speidel W, Nieukerken EJ van, Honey MR & Koster JC, 2007. The exotic pyraloid moth *Diplopeustis perieresalis* (Walker) expanding in the West Palaearctic Region (Crambidae: Spilomelinae). *Nota lepidopterologica* 29: 185-192.
www.microlepidoptera.nl
www.lepiforum.de

Hans Huisman

Hans laat de volgende vermeldenswaardige vlinders zien.

***Catoptria verellus* (Zincken).** Te Wezep op licht op 27.vi.2011, daarna ook weer 28.vi.2012, één van de weinige zeldzame *Crambus*-soorten . De vlinder is in 1868 uit ons land gemeld door de Graaf en Snellen. Tot 1950 waren er zo'n twintig vindplaatsen bekend, vooral uit de zuidelijke helft van het land. Daarna werd de soort snel zeldzamer en werden er maar af en toe exemplaren gezien, bv. één in 1977 en één in 1986. Juist de laatste tijd komt er weer iets meer beweging in: Delden, 1996, en zeven of acht waarnemingen in de provincies Gelderland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg tussen 2006 en 2008, waarbij recent ook een vangst van Tymo Muus.

***Pammene trauniana* (Denis & Schiffermüller).** Wezep, 3.v.2010 werd binnenshuis aangetroffen. Deze soort is uiterst zeldzaam. Heylaerts heeft in 1880 vier exemplaren verzameld in het Mastbosch in Breda. Deze werden niet als inheems beschouwd omdat toen door velen getwijfeld werd aan de integriteit en nauwkeurigheid van Heylaerts. Waarschijnlijk ten onrechte. Zonder dit te weten deed Diakonoff dezelfde ontdekking 38 jaar later. Hij nam de vlinder wel op in zijn Tortricidenboek. Sindsdien zijn er nog twee exemplaren gevangen in Apeldoorn in 1983 (niet in Twello, zoals abusievelijk in De Kleine Vlinders staat) en misschien één in Rotterdam. In 2008 is de soort door J. Wolschrijn echter wel in Twello gevonden. Op de website www.microlepidoptera.nl staan nog enkele andere vindplaatsen vermeld.

Ter vergelijking laat hij *P. regiana* (Zeller) zien. Deze soort lijkt sterk op *Pammene trauniana* (Denis & Schiffermüller) maar is iets kleiner. Het beste verschil zit in de dorsaalvlek, die bij *P. trauniana* iets lichter van kleur is en de vorm iets afgerond trapezevormig. Typische *P. regiana*'s hebben een meer oranjegele dorsaalvlek, waarvan de buitenrand door Bradley beschreven wordt als "subfalcate". Daardoor is er een wat grotere afstand tussen die buitenrand en de achterrandshoek van de vleugel. De voorrandshaakjes zijn bij *P. trauniana* wat meer geprononceerd dan gemiddeld bij *P. regiana*. De rups van *P. trauniana* leeft op *Acer campestre*, die van *P. regiana* op meerdere *Acer*-soorten.

***Nemapogon ruricolella* (Stainton).** Deze soort werd op licht gevangen op de Tongerense Hei op 9.vii.2010 tijdens de Nationale Nachtvlindernacht. De soort was opgegeven als *N. cloacella* (Haworth). Daar lijkt de soort ook veel op, ook wat betreft de genitaalstructuur van het mannetje. Omdat het uiterlijk nogal afweek is het dier toch opnieuw gedetermineerd. Het is een heel zeldzame soort, bekend van enkele plaatsen in Noord-Brabant en Limburg. De rups leeft in paddenstoelen waaronder elfenbankjes.

De volgende drie soorten zijn gevonden tijdens de Ter Haar/Snellen excursie in Texel. Op een winderige avond heeft Hans samen met Maja de Keyzer en Carel ten Ham gevangen in de De Slufter. In de schemering vloog er eerst niets maar daarna bleek door goed te kijken dat er, laag tussen de vegetatie, af en toe kleine vlindertjes vlogen. Er stond een stevige wind die waarschijnlijk ervoor zorgde dat ze zo laag vlogen. Grappig was dat er diverse micro's afkwamen op het witte laken op de grond, voordat de lamp brandde. Er werd een flinke serie meegenomen. Bij thuiskomst bleken de belangrijkste drie soorten nogal zeldzaam en lokaal te zijn:

***Monochroa tetragonella* (Stainton)**. Dertien exemplaren, de rupsen van deze soort leven op Melkkruid (*Glaux maritima*).

***Aristotelia brizella* (Treitschke)**. Drie exemplaren. Deze soort preferereert vooral *Armeria* en in mindere mate Lamsoor (*Limonium*).

***Coleophora artemisiella* Scott**. Eén exemplaar. De waardplant is zeealsem (*Artemisia maritima*).

***Tuta absoluta* (Meyrick)**. Wezep, 21.viii.2010, op licht in de tuin. Deze soort is neotropisch en sinds enkele jaren een bekende plaag voor kwekers van tomaat. De determinatie van het getoonde vrouwelijk exemplaar heeft nogal wat problemen gegeven; blijkbaar zijn we er nog niet op ingesteld om bij vangsten in het vrije veld met deze soort rekening te houden. De betekenis van de vangst is niet helemaal duidelijk. Zwerfver uit de kassen? Marja zegt dat de piepkleine popjes zelfs in de groene kelkjes van de tomaten kunnen meereizen en hier ontpoppen. Waarop Chris replicceert dat de soort ook met zuidenwinden tot bij ons kan geraken en ook gewoon bij tomatenkwekers in het veld kan voorkomen.

***Bucculatrix ainssiella* Murtfeldt**. In 2009 ving hij op licht in Wezep enkele *Bucculatrix*-exemplaren, die hij niet thuis kon brengen. Sjaak Koster maakte preparaten, maar kon daarmee geen diagnose stellen. Toen hetzelfde zich herhaalde in 2010 stelde hij voor om de preparaten te laten zien aan Wolfram Mey in Berlijn, een specialist op dat gebied. Deze kwam tot de conclusie dat het *B. ainssiella* was, een Amerikaanse soort die in zijn thuisland *Quercus rubra* kaalvreet (“oak-skeletonizer”). Nieuw voor Europa. Daardoor op het idee gebracht vonden Erik van Nieukerken, Camiel Doorenweerd en Hans zelf in de directe omgeving in Wezep enkele rupsen en diverse *Bucculatrix*-coconnetjes op Amerikaanse eik (*Quercus rubra*) waaruit enkele vlinders kwamen.

Een week later vonden we in Vlodrop-Station tijdens de Snellen-excursie ook cocons. Spoedig daarna is door NCB Naturalis een persbericht uitgegeven en een vermelding op de website gemaakt. Van toen af is alles zeer snel gegaan. Achteraf bleek dat de vlinder al op diverse plaatsen in ons land gezien was, maar niet herkend. Ook in België en in Duitsland langs de Limburgse grens is de soort gesignaleerd.

Hier zit ook een merkwaardige kant aan zegt Hans. Amerikaanse eik wordt al meer dan 200 jaar aangeplant en tot nu toe is er maar één insect dat de groep van “rode eiken” in Amerika aantast, ook hier gevonden: een Hemiptera-soort. Een en ander zal uitvoeriger behandeld worden in een artikel in SEL.

Bij uitzondering wordt onze gewone *Bucculatrix ulmella* (Zeller) ook op Amerikaanse eik gevonden. De coconnetjes van *B. ulmella* zijn in het algemeen iets geliger of vuilwit, die van *B. ainsliella* zijn witter.

Het onderscheid tussen de adulten: *B. ainsliella* is grijzer, de dorsaalvlek is duidelijker en afgerond, een donkere gebogen veeg van de voorrand naar de punt en de kopbehaarung is witachtig met een donkerbruin middendeel; *B. ulmella* is meer geelbruin, de dorsaalvlek minder geprononceerd, wat rommeliger, kopbehaarung eenkleurig, lichter bruin. Ook is er verschil in het ringpatroon van de antennen.

***Bucculatrix ulmifoliae* (Hering).** Deze is sinds enkele jaren uit Nederland bekend. Deze soort werd in 1931 door Hering beschreven. De aandacht werd hier op gevestigd doordat Langmaid in 2006 de mijnen in Engeland vond op een hybride van *Ulmus pumilla* en *Ulmus japonica* en de vlinder ook uitkweekte. Willem Ellis heeft daarna Nederlands herbariummateriaal bekeken en nogal wat van de bewuste mijnen gevonden en de vlinder voor Nederland gemeld. Bij oudere genitaal-preparaten heeft Hans een exemplaar van Ouddorp gevonden op 28.v.2003 op licht. De verse vlinder moet veel lijken op *B. ulmella*. Bij dit afgevlagen ex. is dat niet te zien. Volgens de mijnzoekers moet *B. ulmifoliae* gewoner zijn dan de ook op iep levende *Bucculatrix albedinella* (Zeller). Maar als Hans zijn eigen vangstmateriaal controleert klopt dat niet; tegenover 31 *B. albedinella* staat slechts één *B. ulmifoliae*.

Gerrit Tuinstra

Gerrit toont diverse micro's die met een macrolens werden gefotografeerd uit 2011 en 2012, een aantal daarvan zijn nieuw voor Friesland en Groningen.

***Ectoedemia louisella* (Sircom).** Eén exemplaar van deze soort werd te Drachten op 5.vi.2011 opgejaagd uit Spaanse aak (*Acer campestre*). Op deze dag werden ook vruchten met mijnen gevonden. In 2011 werd de soort ook al door iemand anders nabij Leeuwarden aangetroffen (waarneming.nl). De rupsen mineren in de vleugeltjes van de vruchten van Spaanse aak. *Ectoedemia louisella* is in Nederland in 2002 voor het eerst waargenomen en nu verspreid gevonden over heel Nederland, met een grote concentratie van waarnemingen rond Rotterdam. Dit zal ongetwijfeld te maken hebben met het gericht zoeken naar de mijnen van de soort. In Drenthe werd *E. louisella* voor het eerst in 2004 gevonden en in Groningen voor het eerst in 2010.

***Lyonetia prunifoliella* (Hübner).** Op 5.vi.2011 werd één exemplaar van *Lyonetia prunifoliella* gevangen te Drachten, op 16.vi. 2011 nog één exemplaar te Oosterwolde. *Lyonetia prunifoliella* is een nieuwe soort voor Friesland die in 2003 voor het eerst in Nederland werd vastgesteld aan de hand van mijnen op sleedoorn (*Prunus spinosa*). De soort is intussen redelijk verspreid vastgesteld door een groot deel van Nederland, tenminste, als deze waarnemingen kloppen.

***Monochroa divisella* (Douglas).** Steggerda, natuureservaat Lindevallei, op 1.vii. 2009 één exemplaar op licht en op 30.vi.2012 eveneens één exemplaar op licht. Op de website Microlepidoptera.nl neemt men aan dat *M. divisella* is uitgestorven in Nederland, maar er wordt ook vermeld dat de soort herontdekt is! De soort werd voor het eerst vastgesteld in 1897, toen Ter Haar de vlinders uitkweekte uit rupsen gevonden te Warga. In 1905 vond hij opnieuw rupsen, te Garijp, ook die

werden uitgekweekt. Ter Haar heeft vrijwel de hele levenscyclus kunnen bestuderen. Hij heeft zelf echter nooit geweten dat het om *M. divisella* ging, want hij veronderstelde *M. palustrella*. In 1906 is ondermeer door Snellen de juiste naam vastgesteld.

De rups leeft in de bladeren van Gele Lis (*Iris pseudacoris*), van planten groeiend in schrale hooilanden, z.g. blauwgraslanden. Behalve in Friesland werden in 1905 ook rupsen gevonden te Eelde (prov. Drenthe) (Lempke, 1985).

In de WVF-database Noctua staan ook Friese meldingen uit Lekkum, Birdaard en Kollum. Lempke (1985) vermeldt dat die van Kollum niet juist zijn, want dat zouden uitgekweekte vlinders zijn van rupsen gevonden te Garijp maar vermeldt niets over Lekkum en Birdaard.

Hij meldt wel een serie in de collectie van Doets, van lichtvangsten en een kweek te Kortenhoef (Noord Holland) uit 1946 en 1947 en een vondst in Hollandse Rading in dezelfde periode. Daarna volgen nog waarnemingen te Botshol op de grens van Utrecht en Noord Holland in 1992 (bron: database Tinea). Op Waarneming.nl staat een waarneming met een foto van een exemplaar uit 2011 van Vlaardingen maar dat lijkt volgens de spreker een andere soor te zijn!

***Monochroa lutulentella* (Zeller).** Op 30.vi.2012 werden twee exemplaren in de Lindevallei te Steggerda op licht gevonden van *Monochroa lutulentella*, een soort die is gebonden aan moerasspirea (*Filipendula ulmaria*). Dit is niet zo zeldzaam als de vorige, maar beslist niet algemeen. De meeste waarnemingen zijn afkomstig uit het midden en de oostelijke helft van Nederland. De soort werd eerder gevonden in de Lindevallei in 1961, 1991 en 2006.

***Monochroa suffusella* (Douglas).** Eén exemplaar van *Monochroa suffusella* werd te Bakkeveen op 21.vi.2011 opgejaagd uit een zeer vochtig grasland van tussen zijn voedselplant veenpluis (*Eriophorum angustifolium*) die er ter plaatse erg veel groeide. Daarnaast kwam op 17.viii.2012 één exemplaar op licht tijdens de Ter Haar-Snellen excursie naar het Korenburgerveen te Winterswijk. De soort is niet algemeen in Nederland en wordt in hoofdzaak in de oostelijke helft van ons land gevonden. In Friesland is deze ondermeer bekend van Bakkeveen en de Lippenhuisterheide gelegen tussen Beetsterzwaag en Lippenhuizen.

***Caryocolum blandella* (Douglas).** Meerdere exemplaren van *Caryocolum blandella* werden in 2009 en 2010 in het Friese Oosterwolde gevangen. De vorige keer toen deze soort bij Snellen werd getoond was er twijfel over de identiteit vanuit de zaal maar de determinatie bleek correct. Ook in het zuiden van Friesland nabij De Blesse werden op 19.vii.2011 ongeveer 15 exemplaren waargenomen. De soort werd ook in 2011 gevangen in de omgeving van Havelte tijdens de excursie georganiseerd door Microlepidoptera.nl. De soort is verspreid in klein aantal in de provincies Limburg, Gelderland, Overijssel en op de Noord- en Zuidhollandse duinen met inbegrip van Texel waargenomen, met de meeste waarnemingen vanaf 1987.

***Gynnidomorpha vectisana* (Humphreys & Westwood).** Vier exemplaren werden op 31.vii.2011 in het Zoute kwelgebied te Lauwersoog opgejaagd uit, wat Gerrit veronderstelt, een pol van een weegbreesoort. Later, op 15.vi.2012 werden nog eens twee exemplaren uit diezelfde pol opgejaagd. Maurice Jansen merkt op dat

het waarschijnlijk niet om een weegbree-soort gaat, maar om strandzoutgras (*Triglochin maritima*) ter plaatse, de voedselplant van *G. vectisana*. De soort komt hoofdzakelijk langs de kust voor van Zeeland, Zuid-Holland en het Waddengebied zowel op eilanden als op vaste land.

***Acleris lorquiniana* (Duponchel).** In 2011 en 2012 is *Acleris lorquiniana* op vier plaatsen waargenomen. Eén exemplaar werd door spreker op licht gevangen in de Lindevallei te Steggerda (prov. Friesland) op 30.vi.2012. Daarnaast was er in 2011 een melding van Joeroen Breidenbach in het Oostzanerveld te Zaandam. Het is een soort van kattenstaart (*Lythrum salicaria*). In 2012 waren er twee meldingen op waarneming.nl (met foto van deze onmiskenbare soort): Hans Geuze meldde de soort van Kockengen (provincie Utrecht), en Marcel Prick van Mook nadat Anton Cox de soort daar had gevonden.

In het verleden is de soort gevonden in de volgende jaren en vindplaatsen: 1900 en 1968 te Muiderberg (prov. Noord Holland), 1949 te Kortenhoef (prov. Noord-Holland), 1958 te Wolvega (prov. Friesland), 1962 te Nijetrijne (prov. Friesland), 1972 te Diepenveen (prov. Overijssel), 1973 te Zaandam (prov. Noord-Holland via microlepidoptera.nl) en in 1992 in de Weerribben te Hamsgracht (prov. Overijssel).

***Ancylis tineana* (Hübner).** Op 20.v.2011 werden drie exemplaren van *Ancylis tineana* op de Lippenhuisterheide nabij Beetsterzwaag gevangen. De soort komt verspreid in Nederland voor, vooral in de oostelijke helft, maar lijkt niet erg algemeen te zijn. Er zijn twee waarnemingen in de provincie Noord Holland en uit Friesland zijn de volgende waarnemingen bekend: 19^e eeuw te Kuikhorne (leg. Albarda), 1965 te Wijnjeterper Schar nabij Wijnjewoude (leg. Dijkstra) en in 1980 te Vlieland, welke laatste waarneming niet is vermeld in De Vlinders van Friesland.

***Eucosma rubescana* (Constant).** In 2010 en 2011 werd *Eucosma rubescana* enkele malen gevonden te Lauwersoog in het Zoute kwelgebied respectievelijk twee exemplaren op 2.vii.2010 en twee exemplaren op 5.vi.2011. In 2012 werd de soort niet gevangen vanwege de slechte weersomstandigheden terwijl ook vrijwel geen exemplaren werden gezien van de nauwverwante en veel gewonere *E. tripoliana*. Eerder werd er getwijfeld aan de determinatie vanwege de zeldzaamheid omdat alleen waarnemingen uit Nederland bekend zijn van Terschelling, uit de jaren 1993 en 1994, verzameld door Leo Bot. Zowel *E. tripoliana* als *E. rubescana* leven op Zeeaster of Zulte (*Aster tripolium*). *Eucosma rubescana* is duidelijk groter dan *E. tripoliana* en er lijkt verschil te zitten in de kleur van de kop: bij *E. tripoliana* is die lichter dan bij *E. rubescana*. Het is een bijzondere vondst omdat deze soort overal in Europa vrij zeldzaam is. Naschrift: Frans Groenen heeft de determinatie van de soort bevestigd, aan de hand van een door hem gemaakt genitaalpreparaat.

***Pammene populana* (Fabricius).** Te Lauwersoog werd op 21.vii.2011 één exemplaar van *Pammene populana* gevangen. Eén exemplaar van deze soort werd voorts ook te Willinks Weust, de groeve nabij Winterswijk aangetroffen op 17.viii.2012 tijdens de Ter Haar-Snellen excursie. Het is een verspreid door Nederland voorkomende soort, met name langs de kust maar lijkt zeker niet algemeen te zijn.

Cydia (Grapholita) discretana (Wocke). Te Olterterp werden drie exemplaren van deze soort op 13.v.2011 in een bosrand met veel hop (*Humulus lupulus*) aangetroffen. De soort is verspreid in Nederland maar niet algemeen voorkomend. De meeste waarnemingen zijn afkomstig ten zuiden van de lijn Emmen–Egmond. In Friesland is deze soort nog niet eerder waargenomen.

Cydia (Grapholita) orobana (Treitschke). Boelenslaan, ten noorden van Drachten (prov. Friesland), 7 en 9.vii.2012, drie exx., opgejaagd uit een berm met veel vogelwikke (*Vicia cracca*), een van de voedselplanten. Behalve op wikke soorten leeft deze soort ook op Lathyrus-soorten. Mogelijk overleeft de soort op de vindplaats het maaibeheer doordat de vogelwikke vanuit de bermen heggen in groeit. Het is landelijk een zeldzame soort met vooral vrij oude waarnemingen, de meeste op de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden. Daarnaast zijn er verspreid nog een aantal waarnemingen in Limburg, zuidelijk Gelderland en zuidelijk Noord-Holland. De meest noordelijke waarneming dateert uit 2005 van de Wieringermeer (Noord-Holland). In Friesland was deze soort nog niet eerder waargenomen.

Nyctegretis lineana (Scopoli). Eén exemplaar van deze soort te Lauwersoog op 7.vii.2012 op licht. Niet eerder gemeld van Groningen. Het is een kustsoort die bekend is van vrijwel de gehele kustlijn inclusief de Friese Waddeneilanden. De soort niet bekend is van het Friese vasteland, alleen maar van de duinkust. *Nyctegretis lineana* is echter hier en daar ook in het binnenland aangetroffen, vooral in het midden en zuiden van Limburg.

Nascia ciliaris (Hübner). *Nascia ciliaris* werd op 9.v.2011 te Lauwersoog gevangen op licht, het betrof één exemplaar. Eén exemplaar van de soort is op licht gevangen in de Lindevallei te Steggerda (prov. Friesland) op 30 juni.vi.2012. Dit was het eerste exemplaar voor Friesland. Minimaal drie exemplaren werden geteld tijdens de excursie van Ter Haar en Snellen naar Winterswijk in het Korenburgerveen in 2012. In de periode 2002 t/m 2012 is de soort op diverse vindplaatsen in de omgeving van de Biesbosch aangetroffen en in de jaren daarvoor in de provincies Zeeland, Zuid-Holland en Limburg. Vanaf 2009 zijn er ook noordelijker waarnemingen in de provincies Utrecht, Drente en Noord-Holland en op diverse plaatsen in de provincie Groningen inclusief Rottumeroog.

Glyphipterix schoenicolella (Boyd). Een ongewone soort waarvan de rups leeft van knopbies (*Schoenus nigricans*) en die op 14.viii.2012 te Lauwersoog met een twintigtal exemplaren werd waargenomen in een schraal grasland met orchideeën, parnassia en knopbies. Deze soort is bekend van de kustgebieden van Noord- en Zuid-Holland en de Waddeneilanden maar niet van het Friese en Groninger vasteland. Op waarneming.nl staan twee waarnemingen van het binnenland, maar beide betreffen waarschijnlijk *G. simplicella*. Beide data, 13.v en 21.v. zijn ook wat aan de vroege kant voor *G. schoenicolella* en passen beter bij *G. simplicella*.

Literatuur/Bronnen
databases van Tinea en Werkgroep Vlinder Faunistiek (Noctua),
Lempke, BJ 1985. Vlinders van Friesland 1-259.
De website <http://www.waarneming.nl>

Chris Snyers

Swammerdamia caesiella (Hübner) als bladmineerder

Tijdens de 10de jaarlijkse Bladmijnenwandeling van de Vlaamse Vereniging voor Entomologie (V.V.E.) op het domein Lieteberg te Zutendaal in Belgisch Limburg vonden we tientallen bladeren van berk (*Betula* sp.) met de rups van *Swammerdamia caesiella* (Hübner) onder hun typisch gesponnen netje. Om de rupsen mooi te fotograferen stak Chris enkele blaadjes in een potje. Maar twee dagen later bij het fotograferen van een zeer jonge rups zag ik op de foto's een klein mijntje! (Foto 12) Dankzij de site bladmineerders.nl, van Willem Ellis ging er meteen een bel rinkelen ..... nee! een klok ging luiden en het licht ging aan. Het is de onbekende mijn op berk die op Bladmineerders.nl staat (fig. 8)! Uit navraag bij Willem, bleek dat dit gedrag van *S. caesiella* nog nergens beschreven is, ook niet door Hering.

Ook op enkele andere blaadjes werden gelijkaardige mijntjes aangetroffen. Je kunt zien dat de jonge rupsen twee mijntjes maken, één heel klein en één iets groter. Een deel van de frass wordt door de rups naar buiten gewerkt en hangt los onder de mijn. Zelfs wanneer ze vrij gaan leven en hun eerste stukken bladmoes beginnen te vreten maken ze soms nog een klein 'mijntje' (fig. 11).

Op twee blaadjes met mijnen zaten (toevallig?) twee maal twee mijntjes (fig. 10), die volgens Chris telkens twee oudere (fig. 9) en twee zeer recente mijntjes (fig. 12) waren. Dit verschil is wellicht door de aanwezigheid van twee generaties te verklaren. De uitgang van de mijn is steeds onderaan. Het is begrijpelijk dat sommige rupsen op hun weg naar de bovenkant van het blad moeten loslaten, naar beneden vallen en op een ander blad terecht komen, waardoor sommige blaadjes mijnen hebben zonder vraat en omgekeerd sommige bladeren vrijlevende rupsen hebben zonder de aanwezigheid van mijntjes.

Swammerdamia pyrella (Villers) die onder andere op Peer (*Pyrus*), Appel (*Malus*) en Meidoorn (*Crataegus*) leeft, is zeer waarschijnlijk verantwoordelijk voor de onbekende mijntjes die Willem op Meidoorn en Lijsterbes (*Sorbus*) aantrof. Voor *S. passerella* (Zetterstedt) is het mineren wel beschreven.

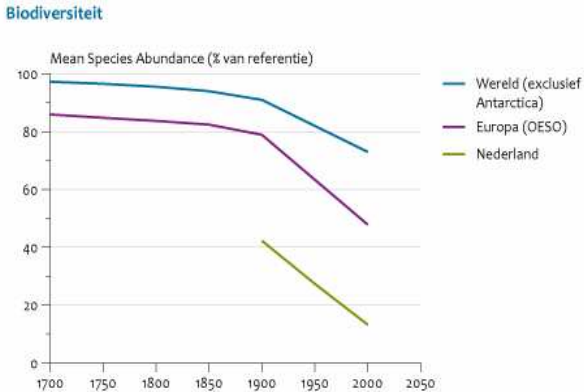
Na de voordracht werden door Ben van As mijnen op Meidoorn getoond die zeer waarschijnlijk aan *Swammerdamia pyrella* kunnen worden toegeschreven! Wie denkt aanvullende waarnemingen te hebben kan contact opnemen met Chris Snyers, Rendierstraat 14/2, B-2610 Antwerpen. Zijn e-mail adres is: bladmineerders.be@gmail.com

Henk ten Holt: aandacht voor exoten.

Henk hield een presentatie en heeft die hieronder beknopt uitgeschreven. Deze bijdrage gaat zowel over de exoten onder de kleine vlinders als over de ontwikkeling van een vernieuwde versie van de website www.kleinevlinders.nl van de Stichting Tinea. Om de gewenste aandacht te kunnen besteden aan exoten – en

daarna aan andere kleine vlinders - was het noodzakelijk om de website grondig te herzien. Beide verhaallijnen lopen hieronder door elkaar heen.

Afname van biodiversiteit

Bron: PBL.

PBL/au09/1440
www.compendiumvoordeleefomgeving.nl

Fig. 1 De ontwikkeling van de 'mean species abundance', een door het Planbureau voor de Leefomgeving ontwikkelde graadmeter voor biodiversiteit (bron: <http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl1440-Ontwikkeling-biodiversiteit-%28MSA%29.html?i=2-76>)

Bovenstaande figuur geeft een beeld van de afname van biodiversiteit in Nederland, Europa en de wereld. Nederland springt er in negatieve zin uit.

Oorzaken biodiversiteitsafname

Bekende oorzaken van de afname van biodiversiteit zijn:

- Verandering en intensivering van het landgebruik door de (intensieve) landbouw, steden, bedrijventerreinen en infrastructuur;
- Versnippering van ecosystemen dat hiervan een gevolg is.
- Milieudruk (verzuring, vermisting, verdroging) dat ook een gevolg hiervan is.

Een oorzaak die lange tijd veel minder aandacht heeft gekregen en die voor niet-biologen vaak moeilijk te vatten is, is het optreden van exoten. Exoten kunnen de inheemse biodiversiteit bedreigen met soms desastreuze gevolgen, zowel voor de natuur als voor economie en volksgezondheid. Vooral de laatste tien jaar is er toenemende aandacht voor de rol van exoten als veroorzakers van biodiversiteitsverlies.

Fig.1. *Platynota stultana* Walsingham
Foto: Frans Groenen

Fig.2. *Cnephasia delnoyana* Groenen & Schreurs, 2012
Foto: Frans Groenen

Fig.3 *Acleris lipsiana* (Denis & Schiffermüller)
Foto: Frans Groenen

Fig. 4. *Cydia indivisa* (Danilevsky)
Foto: Frans Groenen

Fig. 5. Rups *Ennomos alniaria* op Berk.
Foto: Joke Stuurman

Fig. 6. vlinder *Ennomos alniaria* op Berk.
Foto: Joke Stuurman

Fig. 7. *Argynnis paphia*
(Keizersmantel).
Foto: Joke Stuurman

Fig. 8. *Swammerdamia caesiella*. Mijn op berk.
Foto: Willem N.Ellis

Fig. 9. *Swammerdamia caesiella*. Twee mijntjes eerste generatie, bovenaanzicht
Foto: Chris Snyers

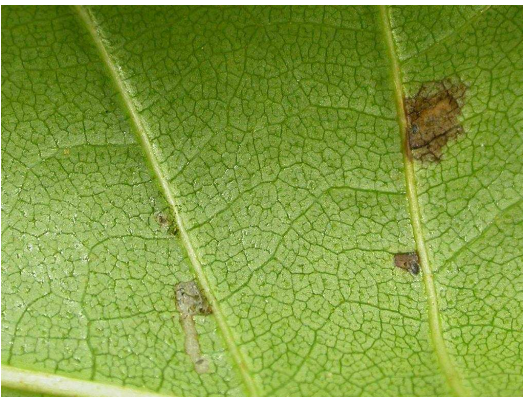

Fig. 10. *Swammerdamia caesiella*. Twee mijntjes eerste generatie, donker en twee mijntjes tweede generatie, bleek in onderaanzicht.
Foto Chris Snyers

Fig. 11. *Swammerdamia caesiella*. Zeer jonge, net vrijlevende, rups.
Foto Chris Snyers.

Fig. 12. *Swammerdamia caesiella*. Zeer jonge mijn met net vrijlevende, rups.
Foto Chris Snyers.

Fig. 13 *Diplostephis perieresalis*
Foto Maarten Eysker

A touch of home – Engelse konijnen in Australië

Het voorbeeld van een introductie van een soort in een ander werelddeel met desastreuze gevolgen is dat van het Europese konijn in Australië.

Dat werd al sinds 1788 in Australië gehouden voor voedselproductie. Ongetwijfeld zijn er ook ontsnappingen geweest, maar dit leidde lange tijd niet tot problemen.

Die begonnen pas in 1859 toen Thomas Austin op zijn landgoed enkele konijnenrassen vanuit Engeland introduceerde voor jachtdoeleinden: “The introduction of a few rabbits could do little harm and might provide a touch of home, in addition to a spot of hunting”. Binnen tien jaar na de introductie konden jaarlijks twee miljoen konijnen worden geschoten zonder dat dit een merkbaar effect had op de populatie.

Konijnen en hun bont waren dus goede handel. Maar minder positieve gevolgen bleven niet uit: konijnen werden de belangrijkste enkelvoudige oorzaak van biodiversiteitsverlies in Australië en vormen nog steeds een belangrijke factor bij de grote erosieproblemen waar de Australische landbouw mee kampt.

Exoten in Nederland

Rond exoten spelen nogal veel definitiekwesties waar ik niet op in wil gaan. Wel vermeldenswaard is dat binnen de groep van de exoten een deel zich invasief gedraagt (of kan gedragen), zoals het Europese konijn in Australië. Volgens recente schattingen komen in Nederland op dit moment circa 925 (invasieve) exoten voor (bron: Nederlands soortenregister). Dat is circa 3% van onze biodiversiteit. Het tempo waarin nieuwe soorten gemeld worden, neemt toe. Enkele bekende Nederlandse voorbeelden: Amerikaanse vogelkers, muskusrat, halsbandparkiet, nijlgans, huiskraai, Kaspische vlokreeft en Kaspische slijkgarnaal, Japanse oester en Japanse zakpijp, Aziatische boktor, ambrosia, tijgermug en maar liefst acht exotische eekhoornsoorten.

Risicomanagement is noodzakelijk.

De introductie van exoten is vaak een “onbedoeld gevolg” van menselijk handelen.

Bij vestiging speelt meestal een complex van factoren en elke casus is weer anders.

Goede duiding daarvan is vaak lastig door een gebrek aan gegevens en onderzoek (zelfs bij konijnen) en wordt gecompliceerd doordat het gedrag van een exoot moeilijk voorspelbaar is. Exoten kunnen grote gevolgen hebben voor de natuur, de volksgezondheid en de economie. De huidige jaarlijkse schade bedraagt al 1,3 miljard euro (bron: CBS, 2007, zie ook <http://www.natuurenbos.be>)

Nederlandse exotenbeleid en het belang van vrijwillige waarnemers

Voor de bescherming van land- en tuinbouwgewassen en vee kent Nederland al een lange traditie van beleid en bijbehorende maatregelen. Hiervoor zijn signalerings- en eliminatieprogramma's ingericht. Een exoot kan echter ook een bedreiging vormen

voor de biodiversiteit en het ecosysteem verstoren bijv. door het wegconcurreren van inheemse soorten, door predatie en parasitering van inheemse soorten, door overdracht van infectieziekten op inheemse soorten en door genetische vermenging waardoor kenmerken van inheemse (sub)soorten verdwijnen.

Sinds 2007 is er daarom ook beleid om schade door (invasieve) exoten aan biodiversiteit te voorkomen. De basis daarvoor is vroegtijdige signalering, in het jargon aangeduid met 'early warning'. Vrijwillige waarnemers zijn daarvoor van groot belang. Om deze in staat te stellen exoten vroegtijdig te signaleren, is wel noodzakelijk dat zij ook voorzien worden van goede en actuele informatie. Daar ontbrak (en ontbreekt) het ten dele nog aan.

Signaleringsproject Exoten

Het exotenbeleid gericht op het beperken van schade aan natuur en biodiversiteit wordt uitgevoerd door het Team Invasieve Exoten (TIE) van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA). Op verzoek van het TIE heeft Stichting Tinea kennis en gegevens over een selectie van kleine vlinder exoten bijeengebracht en ontsloten via de website www.kleinevlinders.nl. Daarmee is een begin gemaakt met een betere informatievoorziening over de exoten onder de kleine vlinders. Om dit voor elkaar te krijgen was echter eerst een totale herziening van de website nodig met een andere organisatiestructuur en presentatie van de informatie.

De oude en de nieuwe website Kleine Vlinders

De 'oude' website was opgebouwd rond de determinatietabellen voor de families en de soorten en leidde de bezoeker uiteindelijk naar soortpagina's met beknopte informatie, enkele afbeeldingen en een kaart van de verspreiding in Nederland. De nieuwe website biedt daarnaast per soort uitgebreide informatie geordend op zes tabbladen:

- Korte soortinformatie (een samenvatting);
- Afbeeldingen; uiteindelijk moeten van alle stadia afbeeldingen komen.
- Nomenclatuur met alle sinds 1851 in Nederland gebruikte wetenschappelijke namen;
- Ecologie (inclusief een kaart van de verspreiding in Noordwest-Europa);
- Morfologie;
- Literatuur.

Terug naar het exotenproject

Er zijn in overleg met de NVWA 23 soorten geselecteerd uit een lijst van circa 90. Over deze 23 soorten is de literatuur verzameld, zijn systematiek, nomenclatuur, morfologie en oecologie uitgezocht, afbeeldingen verzameld en is alles gereed gemaakt voor ontsluiting via de website. We hebben hulp gekregen van vele mensen in binnen- en buitenland bij het verzamelen van exemplaren van ontbrekende soorten en afbeeldingen, met name van en via Marja van der Straten.

De snelste manier om de soortpagina's op de website te vinden, is het intypen van de soortnaam in het zoekvak op de website (zie menu-onderdeel Soorten). Andere zoekingen zijn 'alfabetisch' of 'systematisch'. De 23 behandelde soorten:

Infurcitinea teriolella (Amsel);	Tinea pallescentella Stainton
Opogona omoscopia (Meyrick);	Bucculatrix ulmifoliae M. Hering
Caloptilia azaleella (Brants);	Phyllonorycter issikii (Kumata)
Cameraria gaultheriella Walsingham	Argyresthia cupressella Walsingham
Argyresthia reticulata Staudinger	Borkhausenia nefrax Hodges
Blastobasis lacticolella Rebel	Tuta absoluta (Meyrick)
Duponchelia fovealis Zeller	Cydalima perspectalis (Walker)
Phthorimaea operculella (Zeller)	Anarsia lineatella Zeller
Clepsis dumicolana (Zeller)	Epiphyas postvittana (Walker)
Epichoristodes acerbella (Walker)	Argyroploce arbutella (Linnaeus)
Diplopseustis perieresalis (Walker)	Pseudococcyx tessulatana (Staudinger)
Lobesia botrana (Denis & Schiffermüller)	

Zoeken en vinden van exoten

Veel exoten worden per toeval ontdekt. Maar je kunt het toeval een handje helpen door een open oog te hebben voor ongebruikelijke waardplanten en onbekende schadebeelden. Je kunt natuurlijk ook gericht op zoek gaan, waarbij je gebruik maakt van informatie over reeds eerder aangetroffen of te verwachten exoten in Nederland. Dan kom je al snel terecht op andere plaatsen dan je gewend bent: in havens, glastuinbouwgebieden, rond aardappelvelden, wijngaarden, kwekerijen, veilingen, AGF-verpakkingsstations, boomteelt, tuincentra, bloemisterijen, supermarkten, dierenwinkels, stedelijk groen, etc.. Eén van de 23 behandelde soorten is zo'n soort die we nog verwachten in Nederland: *Argyresthia cupressella* Walsingham. Wie vindt hem als eerste?

Melden van waarnemingen van exoten

Juist bij exoten is het van belang om waarnemingen snel te melden. In sommige gevallen kan het wenselijk zijn om tot bestrijding over te gaan ter voorkoming van schade.

Terug naar de website: hoe ver zijn we?

Websites zijn nooit af. Op dit moment is de voortgang als volgt: 23 soorten exoten zijn vrijwel compleet behandeld en de eerste zeven families grotendeels. Aan andere families wordt gewerkt. Wil je ook bijdragen aan de inhoudelijke of technische ontwikkeling van de website? Graag, laat het ons weten.

Woord van dank

Aan het ontwikkelen van het raamwerk, de technische realisatie en de tot op heden behandelde soorten hebben diverse mensen bijgedragen, die wij hierbij bedanken: Gerrit Tuinstra, Leo Bot, Laurens Sparrius, Henk en Auke Hunneman, Siep en Jannie Sinnema, Kees Alders, Hans Donner, Joop Kuchlein en ondergetekende.

Verslag van de voorjaarsbijeenkomst van de sectie Ter Haar op 13 oktober 2012 te Schoonrewoerd.

Hans Groenewoud

Aanwezig: Jaap Zwier, Gerard Bergsma, Maurice Jansen, Willem Oosterhof, Willem Ellis, Jeroen Voogd, J. Schipperen, Piet van Zon, Bert Groothedde, Henk Bunjes, Marja van der Straten, Maja de Keijzer, Carel ten Ham, Leo Poot, Ben van As, Jan Scheffers, Stieneke Bontsema, Dity Jongmsa, Frits Bink, Cun Wijnen, Siep Sinnema, Jannie Sinnema, Jan Kerseboom, Harry Groenink, Ab Goutbeek, Hans Huisma, Gerrit Tuinstra, Kees Zwakhals, Maurice Franssen, Hans Groenewoud, Mathilde Groenendijk en Joke Stuurman.

Afwezig: Sandra Lamberts, Ruud Vis, Cees Gielis, Dick Groenendijk, Abel Jagersma, Henk Hunneman, Lothar Rutten, Ben Kruijzen, Rob de Vos en Frans Post

Huishoudelijk deel

Opening van de vergadering door de voorzitter

Notulen van de gezamenlijke vergadering van Snellen en Ter Haar op 24 maart 2012 in Leiden (NCB NCB Naturalis):

Tekstueel: 201 moet zijn 2010. Inhoudelijk: Ruud Vis staat niet op de presentielijst, maar was wel aanwezig. Het verslag is hierbij vastgesteld.

Diverse bestuursmededelingen

Nieuw lid is de heer Boehle.

Data nieuwe bijeenkomsten voor Ter Haar in 2013: voorjaar laat (laatste weekend maart of eerste april) 6 april 2013, najaar laat (laatste weekend oktober of eerste november): 2 november 2013.

Nieuwe website

Het bestuur werkt aan het samenstellen van een (gratis) eigen website voor Ter Haar. Het moet een algemene website worden. We willen gratis beginnen, maar afhankelijk van de uiteindelijke inhoud kan het zijn dat die zo groot wordt (bijvoorbeeld bij veel foto's), dat we kosten moeten gaan betalen. De voorkeur gaat uit naar een website zonder reclame. Indien mensen ideeën hebben over vorm, inhoud en/of functionaliteit worden ze uitgenodigd dit te laten weten. Het streven is een eerste prototype te presenteren in de voorjaarsvergadering van 2013.

The European Mothnight

Slechts drie mensen hebben voor de vergadering gegevens opgestuurd. Het bestuur vraagt de leden die in de nachten van 14 t/m 18 juni 2012 geïnventariseerd hebben en geen gegevens hebben opgestuurd dit alsnog te doen. Uit de zaal komt de vraag wat de coördinator doet met de gegevens. Maurice stuurt een mail om dat na te vragen.

In de toekomst gaat de Nederlandse Nachtvliedernacht samenvallen met the European Mothnight

Excursies (stand van zaken en de excursie voor 2013)

Verslag Kuinre 2007: de soortenlijst en het verslag is voor deelnemers beschikbaar via Henk Hunneman.

Verslag Meinweg 2011: Hier wordt aan gewerkt. Het streven is om het in het najaar van 2012 af te ronden. Asseldonk maakt een opzet en Maurice, Sandra en Henk kijken mee.

Excursie Winterswijk 2012: Jaap heeft van ongeveer de helft van de deelnemers de waarnemingen binnen. Hij komt nu tot ongeveer 318 soorten. Bij indeling naar soorten komt Jaap tot 202 soorten macro's, 114 soorten micro's en 11 soorten dagvlinders. Alle toegezonden gegevens zijn opgenomen in de database Noctua van de Werkgroep Vlinderfaunistiek. Tot nu toe leverde dat bijna 1800 records op. Willem heeft de soorten op verschillende manieren ingedeeld.

- Kenmerkende soorten voor het hoge oostelijke gedeelte van de Achterhoek zo tussen Winterswijk en Neede. De Venen ten oosten van Winterswijk met als kern het Korenburgerveen.
- Het wat vlakke middengedeelte bij Lichtenvoorde en Lieverde (de Koolmansdijk).
- Een bijzonder gebied bij Winterswijk is nog het kalkrijke Willinks Weuste.
- Verder heeft hij op een rijtje gezet de vlinders die in de database zijn genoteerd als zeldzaam, zeer zeldzaam en zeer zeer zeldzaam, dus Z, ZZ, ZZZ).

Tijdens de vergadering gaat een lijst rond met de waarnemingen die binnen zijn. Joke Stuurman laat van een paar beesten foto's zien: onder andere de Keizersmantel en de teunisbloempijlstaart. Niet van alle zeldzaamheden zijn goede foto's beschikbaar. Uiteraard het verzoek aan de mensen die hun gegevens nog niet hebben doorgegeven, dit alsnog te doen. Het streven is de lijst compleet te hebben voor de volgende Franje februari 2013. Het was een bijzonder weekend met hoge temperatuur en maanloze nachten. Een herhaling van het weekend zou wenselijk zijn maar dan in de maand mei of juni.

Excursie 2013: Mathilde geeft aan dat zij en Dick een excursie willen organiseren in de duinen van Noord Holland. Als weekend wordt 12-14 juli genoemd, maar dan is het nieuwe maan, een weekend eerder is ook mogelijk. Mathilde en Dick gaan aan de slag en meer informatie volgt via de mail en/of tijdens de voorjaarsvergadering van Ter Haar. Verder wordt het voorstel op 3 november bij Snellen besproken. Ook zal dan gevraagd worden of Snellen ideeën heeft voor de organisatie van een eventuele volgende excursie.

Financiële Zaken

Besproken wordt de contributieverhoging van 3 euro. Mathilde legt uit dat 3 euro per jaar een reële optie is. Dan is de begroting bij benadering sluitend. Het is de eerste contributieverhoging in het bestaan van Ter Haar. Jaap geeft aan dat hij voorkeur heeft voor een direct sluitende begroting en dan zou het bedrag uitkomen op 3,50 euro. Jeroen geeft aan dat hij wel besparingsmogelijkheden ziet bij de

Franje; bijvoorbeeld alleen een digitale versie. Minstens vier mensen in de zaal zijn tegen het volledig afschaffen van de papieren versie. De rest is voorstander van enkel een pdf-versie. Mogelijkheid kan ook zijn om alleen voor de liefhebbers een versie te printen. Maurice Jansen gaat uitzoeken wat een beperkt aantal gedrukte exemplaren kost. In principe graag alles digitaal. Ook zal gekeken worden naar de mogelijkheid van een digitale én een geprinte versie. In ieder geval zal de uiteindelijke beslissing altijd in samenspraak met de sectie Snellen moeten worden genomen.

Bestuurswisseling

Maurice is officieel aftredend voorzitter in het najaar van 2013 en mag dan niet herkozen worden. Wil men alvast nadenken over een nieuwe voorzitter. Mathilde treedt in de vergadering af en wordt onder applaus herkozen. Gerrit treedt in november 2013 af en is herkiesbaar.

Kascontrole commissie

Zijn er vrijwilligers? Van de vorige kascontrole commissie is de suggestie ontvangen om over te stappen naar een andere bank ivm kostenbesparing. Dit is bestudeerd. Het wordt niet gedaan, omdat er geen substantiële kostenbesparing is te bereiken.

Rondvraag

Bij de Vlinderstichting is een set van Entomologische Berichten beschikbaar van de jaargangen 1962-1986 voor de liefhebber. Contact loopt via Mathilde.

Faunistische mededelingen

Harry Groenink laat de vergadering de volgende vlinders zien:

Cyclophora pendularia (Clerck) (gemarmerde oogspanner), Korenburgerveen, 18.viii.2012.

Celaena haworthii (Curtis) wollegras-uil, Korenburgerveen, 18.viii. 2012.

Xestia agathina (Duponchel) (late heideuil), Zuidloo, 3.ix.2012.

Helotropha leucostigma (Hübner) (gele lis-boorder), Zuidloo, 25.vii.2012.

Helotropha leucostigma f. *nigrobrunneata* (gele lis-boorder), Zuidloo, 4.viii.2012.

Pachetra sagittigera (Hufnagel) gevlekte pijluil, Buurserzand, 24.v.2012.

Willem Ellis

Willem vertelt dat in het boekje “Nachtvlinders Belicht”, dat voor het voorjaar van 2013 gepland is, een voorstudie van een Rode Lijst (RL) van de Nederlandse nachtvlinders komt. Basis voor elke RL zijn altijd twee componenten: de zeldzaamheid van een soort en de mate waarin hij voor- of achteruitgaat (de “trend”). Voor wat *Noctua* betreft komt dat enerzijds neer op de landelijke gewogen talrijkheid over de laatste 30 jaar, anderzijds op de regressie over de landelijke jaarlijkse ongewogen talrijkheid over diezelfde periode. Die twee kunnen worden gecombineerd tot een getal dat het toekomstbeeld van een soort weergeeft, het “perspectief”. Ruim 50% van de Nederlandse macro’s heeft een negatief perspectief.

Het opstellen van een officiële RL gaat minder eenvoudig. Zo'n lijst kan alleen worden gemaakt in opdracht en onder supervisie van het ministerie van Economische Zaken (voorheen ELI, Economische Zaken, Landbouw en Innovatie) en moet worden opgesteld volgens strikte richtlijnen die ervoor moeten zorgen dat alle RL'en dezelfde betekenis hebben. Een belangrijk uitgangspunt daarbij is dat trend wordt gebaseerd op een vergelijking tussen de huidige situatie met die in 1950. Omdat rondom 1950 faunistisch-inventariserende activiteiten eigenlijk niet bestonden, zij we voor die periode sterk aangewezen op collecties. Die geven echter geen goed beeld van de zeldzaamheid van soorten, omdat in een collectie zeldzame en gewone soorten in min of meer gelijke aantallen staan. Omdat de opdracht voor een RL van het ministerie nog wel enige tijd op zich zal laten wachten is voor het boekje gekozen voor een voorlopige RL waarin de regels van het ministerie strikt gevolgd zijn, behalve dan dat niet 1950 maar 1980 als referentiedatum is genomen. De werkwijze is in grote lijnen dat de talrijkheid enerzijds wordt bepaald door het aantal exemplaren in 1980 en in 2011, anderzijds op basis van het aantal uurhokken waarin een soort in die twee jaren is waargenomen. Vooral wat betreft het aantal exemplaren en het aantal uurhokken in 1980 zijn soms zeer complexe aannames nodig. De combinatie van vier klassen van zeldzaamheid, en evenveel trendklassen bepaalt tenslotte of een soort als ernstig bedreigd moet worden aangemerkt (zeer zeldzaam én zeer sterk achteruitgaand), bedreigd, kwetsbaar, gevoelig, of niet bedreigd. Het blijkt dat van alle soorten waarover de berekening is uitgevoerd ruim 50% een RL-status moet krijgen, goed in overeenstemming met het perspectiefgetal.

Gerrit Tuinstra

Gerrit vertelt dat 2012 een slecht jaar was qua vangsten. Niet veel (echte) bijzonderheden, maar toch een aantal de moeite waard om te laten zien. Eerst een aantal uit de Noordelijke Friese Wouden, het gebied ruwweg tussen Drachten en Dokkum, Hardegarijp en Surhuisterveen. Het gebied is een zeer kleinschalig, agrarisch cultuurlandschap, door de aanwezigheid van vele lijnvormige landschapselementen als (elzen)singels en houtwallen, poelen en pingoruïnes. Het is het best bewaard gebleven kleinschalige landschap in Nederland. Andere kleinschalige gebieden liggen in Twente, Achterhoek, Limburg, maar evenaren niet de kleinschaligheid van de Noordelijke Friese Wouden. In 2012 heeft Landschapsbeheer Friesland, samen met ecologisch onderzoeksbureau Altenburg & Wymenga, in samenwerking met de Agrarische Natuurvereniging, een biodiversiteitsproject uitgevoerd naar de flora en fauna in dit gebied. Er werd gekeken naar broedvogels, vlermuizen, vegetatie en insecten. Van de insecten werden de loopkevers, sluipvliegen, vliegen, nachtvlinders, bijen en wespen gevolgd. Het onderdeel nachtvlinders is door mijzelf gedaan en ik ben daarbij tot nu toe 13 keer met de lamp bij Twijzel en Oostermeer in het gebied geweest. De vangsten waren doorgaans matig, soms ook goed met zo'n 80-90 soorten macro's per avond. De lijst is nog niet helemaal compleet, maar telt nu 212 soorten. Een aantal opvallende soorten uit dit gebied die werden aangetroffen zijn:

***Deltote uncula* (Clerck).** Eén ex. Op 22.v. in de NFW (Oostermeer). Deze heeft in Nederland een noordelijke verspreiding: Friesland (in bepaalde terreinen niet zeldzaam), Drenthe, Overijssel, vooral in vochtiger gebieden voorkomend, mogelijk een overvlieger van vochtige gebieden rond Bergumermeer.

***Cilix glaucata* (Scopoli).** In totaal acht exemplaren in de NFW. Deze soort is erg afgenomen. Kwam vroeger redelijk voor in het Friese binnenland, maar wordt daar thans eigenlijk niet meer gezien, wel aan de kust (Lauwersoog) en op de Waddeneilanden. De paar recente waarnemingen in het noorden zijn van Opende/Kornhorn (Groningen) en Buitenpost/Bergum (Friesland). Nu komen daar Oostermeer, Twijzel en Twijzelerheide bij. Opvallend is dat al deze vindplaatsen in het kleinschalige agrarische gebied liggen dat doorloopt in de provincie Groningen.

***Plagodis dolabraria* (Linnaeus).** In de NFW op vier avonden in de periode 27.v – 3.vii met in totaal 26 exemplaren. In (zuid)ooost Friesland en aansluitend Drenthe is dit geen zeldzaamheid, maar hier lijkt het zwaartepunt van de verspreiding, althans van de waarnemingen, in Nederland te liggen.

***Ennomos erosaria* (Denis & Schiffermüller).** In de NFW (Oostermeer) drie exx. op 24.viii. Door mij slechts één keer eerder gezien. Op de excursie in Winterswijk werd de soort veelvuldig gezien, maar ook daar waren veel geluiden van anderen dat ze de soort maar zelden zien.

***Nycterosea obstipata* (Fabricius).** Eén exemplaar, mijn eerste, in de NFW (Twijzel) op 13.viii. Een trekker; zoals we bij veel trekvlinders vaker zien zijn er meer waarnemingen in het zuiden van Nederland. De soort wordt in Friesland maar zelden gezien. Siep en Jannie Sinnema vingen er ook eentje in Hemrik.

***Pasiphila chloerata* (Mabille).** Een vlinder die in opkomst is in Nederland, maar nog steeds niet zoveel gezien wordt? Vorig jaar een exemplaar uit Drenthe, daarvoor tot in Overijssel en noordelijk Flevoland. Nu een exemplaar uit een houtwal opgejaagd met erg veel sleedoorn (*Prunus spinosa*) dat de voornaamste voedselplant is. NFW (Twijzel), 27.v. Nieuw voor Friesland!

Dan nog een drietal van buiten de Noordelijke Friese Wouden:

***Xanthorhoe biriviata* (Borkhausen).** Zelden in Friesland; nu een exemplaar op 30.vi. in de Lindevallei bij Wollega; op dezelfde avond ook nog ongeveer 40 exx. van *Graphiphora augur* (Fabricius).

***Thaumetopoea processionea* (Linnaeus).** Nog steeds geen grote aantallen op licht, maar wel nu en dan een of enkele; in zuid Friesland, maar ook in Drenthe en Groningen worden thans ook al de rupsen gevonden; op 14 augustus maar liefst 10 mannetjes op licht te Lauwersoog! Op waarneming.nl ook gemeld van Terschelling.

***Tiliacea citrago* (Linnaeus).** Van Friesland zijn slechts een paar oude waarnemingen bekend, uit Gaasterland en Tytsjerk (ten oosten van Leeuwarden); Tytsjerk: Camping (vijftiger jaren?) – zeer waarschijnlijk toen op landgoed Vijversburg met lindelane en vrijstaande linden; op 16.ix. vijf exx. op stroop gevangen op deze plek, een lindelaan achter landgoed Vijversburg!

Willem Oosterhof

Willem toonde in een PowerPointpresentatie enkele leuke vangsten in zijn achtertuin in Nijkerk met een nachtvlinder met een 125 Watt HPL-lamp (AC: 159.839/470.114). Hij heeft sterk de indruk dat in een verstedelijkte omgeving met veel omgevingslicht deze lamp aanmerkelijk beter vangt dan de Actinic-lampen die hij eerst gebruikte.

Op 6.vii.2012 zat een *Hecatera dysodea* (Denis & Schiffmüller) in de lichtval. Opvallend hierbij is dat het jaar daarvoor er ook één waarneming van deze soort is gedaan op ongeveer dezelfde dag (8.vii.2011). Op 21.vii.2012 ving hij o.a. een *Clostera anachoreta* (Denis & Schiffmüller). De voorgaande waarneming in de achtertuin dateerde van 13.vii.2009.

Tijdens een inventarisatie op 24.vii.2012 (ML-lamp; 250 Watt) in het nabijgelegen kasteelbos 'Oldenaller' van Natuurmonumenten kwam o.a. *Ennomos quercinaria* (Hufnagel) op het laken.

Een soort die gedurende de maand juli elk jaar in grote aantallen in de achtertuin wordt gezien is *Idaea rusticata* (Denis & Schiffmüller). Willem toonde wat foto's van zes exemplaren die hij dit jaar in de lichtval had.

Iets eerder in het jaar werd in een fietsenhok in Bennekom op 21.vi.2012 's-ochtends vroeg *Scopula ternata* (Schränk) gevonden. Een soort die elke jaar met name op de Veluwe maar een paar keer wordt waargenomen. De rups schijnt vooral te leven van blauwe bosbes (*Vaccinium myrtillus*), een plant die in de regio veel voorkomt. Een andere vlinder op 26.vii.2012 in hetzelfde fietsenhok was een mooi groen getekende *Nyctobrya muralis* (Forster).

Na eerst op 6.vii.2012 een rups van *Lymantria dispar* (Linnaeus) op de stam van Zweedse lijsterbes (*Sorbus intermedia*) in de achtertuin te hebben zien lopen, zat er op 21.viii.2012 een copula in de hulst (*Ilex aquifolium*).

Een trekvlinder die tot dusverre nog niet in de regio Nijkerk was gesignaleerd is *Chrysodeixis chalcites* (Esper). Het was dan ook bijzonder om drie verschillende exemplaren achter elkaar - op 7, 8 en 15.ix.2012 - 's morgens in de lichtval aan te treffen.

Een soort die jaarlijks wel wordt aangetroffen in de lichtval is *Dryobotodes eremita* (Fabricius). Dit jaar echter niet alleen op 15.ix.2012 in de achtertuin maar op 24.ix.2012 ook in het bovengenoemde fietsenhok in Bennekom.

Groot was de verrassing toen bij inspectie van de lichtval 's avonds op 8.ix.2012 rond een uur of tien er een *Mormo maura* (Linnaeus) op het licht afgekomen bleek te zijn. Een zwerver die in Nederland vrijwel alleen in Zuid-Limburg wordt gezien.

De presentatie wordt besloten met de vangst - op 26.v.2012 - in de lichtval van *Heliothis nubigera* (Herrich-Schäffer) de 'bleke daguil'. De determinatie van de soort is bevestigd door Rob de Vos. In verschillende media is vrij uitgebreid aandacht besteed aan deze vangst. De enige andere waarneming van deze vlinder in Nederland dateert namelijk van 20.viii.1958; een anonieme vangst in Hoorn die is opgenomen in de collectie van Naturalis.

Aan de hand van een foto laat Willem van zijn geprepareerde vangst het kenmerkende determinatiekenmerk van *H. nubigera* zien: een opvallende knik in de

golflijn. Nadat de wind voor een langere periode uit het Noorden had gewaaid (2-3 Bft) - met temperaturen onder het gemiddelde - was deze de laatste drie dagen gedraaid naar het Oosten (4-5 Bft). Het Oosten van Europa had op dat moment te maken met een hittegolf en het is dan ook zeer aannemelijk dat de vlinder vanuit die richting met de vrij harde warme wind het laken kreeg. De volgende dag vond ik een klein aantal eitjes in het vangpotje. De Nederland bereikt heeft. Tot besluit liet Willem nog een foto van *Lithophane semibrunnea* (Haworth,) zien die hij de avond voor de bijeenkomst in zijn achtertuin op de fruitschaal had aangetroffen. Er was enige discussie of het niet *L. socia* (Hufnagel) betrof. (Later schriftelijk binnengekomen toevoeging: ‘Nadat de vlinder op 3 nov 2012 van de spanplank was gehaald kon bevestigd worden dat het met zekerheid toch *L. semibrunnea* betrof’.)

Joke Stuurman

Joke vertelt dat ze op 2 en 3 ix.2011 een vrouwtje *Ennomos alniaria* (Linnaeus) op het laken kreeg. De volgende dag vond ik een klein aantal eitjes in het vangpotje. De overwintering vindt als ei plaats op de waardplant. Deze eitjes zaten vast aan de bodem, dus dit moest zo blijven in verband met beschadiging. Met een gaasje over het potje om zoveel mogelijk luchtvochtigheid toe te laten, zijn ze de winter buiten doorgekomen met een minimum temperatuur van minus 18 graden. De rupsjes kunnen uitkomen in de periode mei-juli, dus de eitjes gingen in de auto mee richting Havelland bij Berlijn, alwaar wij vakantie vierden vanaf eind april tot de tweede week in mei. Daar is een mooi plekje gevonden onder de carport, zodat de eitjes niet nat werden. Toch bleken de eitjes na een regenachtige nacht in een laagje water te staan. Voorzichtig zijn ze gedroogd met een tissue, maar ik vreesde dat dit niet goed zou aflopen. Na de reis naar huis, kwamen de rupsjes op 16.v.2012 uit het ei. Ik gaf de rupsjes berk, wilg en els, maar hun voorkeur ging uit naar berk (*Betula*). Eind mei moesten de rupsjes weer mee met vakantie naar Polen en dus gingen loop en penseel ook mee. Ook dit ging weer goed, maar er waren wel wat minder rupsjes overgebleven. In de nachtvlindergids staat dat de vliegtijd loopt van half juli tot half oktober in één generatie. Dus ...de rupsen gingen weer mee op vakantie naar Italië van 29.vi -14.vii. Elke dag werden ze gevoerd met Italiaanse berk, want de rupsen gingen nog steeds niet verpoppen en toen gingen ze na 14 dagen weer mee als rups naar huis. Vanaf 2.viii leek de eerste rups zich te gaan verpoppen tussen de bladeren van de berk en uiteindelijk waren alle vier overgebleven rupsen op 12.viii verpopt. Op 17-19.viii 2012 moesten de verpopte rupsen weer mee in de auto naar Winterswijk voor het Ter Haar-weekend. Buiten onder de struiken moesten ze onder zeer hoge temperaturen overleven. Op 23.viii kwam de eerste *E. alniaria* uit de pop, de tweede op 26.viii, de derde op 2.ix en de vierde en laatste vlinder op 4.ix. Behalve de derde zijn alle vlinders in goede orde in dezelfde nacht weggevlagen. De derde bleef nog een extra dagje aan het takje hangen en ging op 3.ix vliegen.

Franje 16 (31) – februari 2013

Ter Haar: exploitatierekening jaar 2012

Ontvangsten	<i>begroot</i>	werkelijk	Uitgaven	<i>begroot</i>	werkelijk
Contributies *1	1062	1.026,50	Zaalhuur Hei & Boeicop *3	150	75,00
Overige inkomsten *2	41	72,63	Kosten Franje (29 & 30) *4	520	1.020,15
			Excursiekosten	100	0
			Vergaderkosten bestuur *5	150	58,30
			Reiskosten bestuur *6	185	223,85
			Projecten, sprekers	100	0
			Diversen	50	0
			Administratie- en bankkosten bestuur	75	83,62
	<i>1103</i>	1.099,13		<i>1330</i>	1.460,92
Negatief exploitatiesaldo	227	361,79			
		1.460,92			1.460,92
Beginsaldo ING 01-01-2012		1556,68	Eindsaldo ING 31-12-2012		1.236,19
Beginsaldo kas 01-01-2012		75,20	Eindsaldo kas ING 31-12-2012		33,90
		1631,88			1.270,09
Mutatie liquide middelen		-361,79			

Opmerkingen:

*1 Nog te ontvangen contributie van 2012: 54 euro;

*2 Donatie + retour voorgeschoten kosten excursieweekend 2011 en 2012

*3 Bezoek aan Naturalis ipv reguliere voorjaarsbijeenkomst, geen kosten voor huur of koffie

*4 Het najaarsnummer van Franje 2011 is in 2012 van de rekening afgeschreven, bovendien veel pagina's en kleurendruk

*5 Goedkopere vergaderlocatie gevonden;

*6 Meer reiskilometers door bestuurswisseling

Franje 16 (31) – februari 2013

Ter Haar: begroting kalenderjaar 2013

Inkomsten	jaar 2013	<i>jaar 2012</i>	Uitgaven	jaar 2013	<i>jaar 2012</i>
Contributies	1.236	1.062	Zaalhuur	150	150
Overig	12		Kosten Franje	700	520
		40,75			
			Excursiekosten	0	100
			Vergaderkosten bestuur	60	150
			Reiskosten bestuur	305	185
			Projecten, sprekers	0	100
			Administratiekosten bestuur	10	75
			Bankkosten	85	
			Onvoorziene uitgaven	50	50
Negatief saldo	124,00	227,45			
Totaal	1.372	1.330		1.360	1.330
In kas op 31-12-2012		33,90			
Saldo ING op 31-12-2012		1.236,19			
Totaal van de geldmiddelen					
31-12-2012		1.270,09			

Per 01-01-2013 heeft de sectie Ter Haar 101 betalende leden en 4 betalende huisgenootleden.

BIJEENKOMST VAN DE SECTIE SNELLEN

De volgende bijeenkomst van de sectie wordt gehouden op
Zaterdag 2 maart 2013

Om 11.00 uur in Natuurcentrum "De Schaapskooi" Overboecip 15, 4145 NN Schoonrewoerd.
Tel: 0345-641201 website: www.natuurcentrum.nl

AGENDA

10.30 uur	Zaal open.
11.00 uur	Opening Notulen vorige vergadering Bestuursmededelingen Financieel verslag
11.30 uur	Rondvraag
12.30 uur	Lunchpauze
13.30 uur	Faunistische mededelingen
16.00 uur	Sluiting

De secretaris stelt het op prijs om tijdens de faunistische mededelingen alvast een schriftelijke samenvatting te hebben ten behoeve van het verslag.

Eddy Vermandel zal niet aanwezig zijn, hij komt in de voorjaarsbijeenkomst van Ter Haar. In het natuurcentrum is een bar aanwezig waar u drinken en koeken kunt kopen. Er worden echter geen broodjes aangeboden! U wordt verzocht zelf voor uw lunch zorg te dragen.

Bereikbaarheid met de auto

Vanaf de A27 vanuit Breda: neem afslag Lexmond. Na 200 meter op rotonde rechts naar Hei- en Boecip. Na 100 meter rechts naar Hei- en Boecip. Volg deze weg 5200 meter, door het dorp. (Let op de snelheidsbeperking!). Aan de rechterzijde is "De Schaapskooi".

Vanaf richting Utrecht: neem A2 richting 's-Hertogenbosch. Na verkeersplein Everdingen, 4500 meter, afslag 12 (Leerdam/Everdingen). Bij de tweede kruising rechts af: Hei- en Boecip-Lexmond. Na 1800 meter aan linkerkant is "De Schaapskooi".

Vanaf de A2 's-Hertogenbosch: na verkeersplein Deil doorrijden tot afslag Zijderveld/ Leerdam. Hierna zie boven.

Bereikbaarheid met het openbaar vervoer

Neem buslijn 85 tussen station Leerdam en Utrecht v.v., stap uit bij de halte op de kruising naar Hei- en Boecip en bel de Schaapskooi, tel: 0345 641 201. Vertrek Utrecht-Jaarbeursplein: 01 en 31 min. over het hele uur en vertrek Leerdam-station: 25 en 55 minuten over het hele uur.

Vooraankondiging:

Voordracht tijdens de herfstbijeenkomst 12 oktober door Kim Meijer RU Groningen. Titel: inheemse insecten op uitheemse planten. Wat vier jaar onderzoek ons leert over de effecten voor zowel de planten als de insecten.

BIJEENKOMST VAN DE SECTIE TER HAAR

De volgende bijeenkomst van de sectie wordt gehouden op

Zaterdag 6 april 2013

Om 11.00 uur in Natuurcentrum "De Schaapskooi" Overboeicop 15, 4145 NN Schoonrewoerd.

Tel: 0345-641201 website: www.natuurcentrum.nl

AGENDA

10.30 Zaal open

11.00 Opening door de voorzitter

Goedkeuring notulen vorige vergadering en bestuursmededelingen

ca 12.00 Rondvraag

ca 12.30 Lunchpauze

ca 13.30 Faunistische mededelingen

ca 16.00 Sluiting (uiterste tijd is 17.00 uur)

De secretaris ziet graag de faunistische mededelingen vergezeld van een schriftelijke samenvatting ten behoeve van het verslag zodat die tijdens het notuleren gebruikt kan worden.

Eddy Vermandel zal aanwezig zijn met zijn entomologische attributen en literatuur. Als u van tevoren doorgeeft wat u eventueel wilt hebben, dan neemt hij dat in ieder geval mee: e-mail: info@vermandel.com; www.vermandel.com; tel: 0114 370 378.

In het natuurcentrum is een bar aanwezig waar u drinken en koeken kunt kopen. Er worden echter geen broodjes aangeboden! U wordt verzocht zelf voor uw lunch zorg te dragen.

Bereikbaarheid: Zie informatie bij Bijeenkomst Snellen